

іменем, члена авторитетного Римського клубу, професора Богдана Гаврилишина “Дороговкази в майбутнє”, написана ще 1980-го (Львівська газета, 22.11.2009); Сьома міжнародна виставка, присвячена тваринництву та зерновим технологіям, ... відбулась у Києві з 11 по 13 лютого і **мала великий успіх** як серед учасників, так і серед відвідувачів (ambafrance-ua.org); Крім того, славнозвісна «руська фарба» **мала величезний попит** в іноземців (В. Скуратівський).

Дієслова **користуватися**, **користатися** в українській мові означають ‘уживати, використовувати що-небудь для власних потреб’, ‘діставати якусь вигоду з чогось’, напр.: *Споконвіку вважалося, що людей треба любити, а речами користуватися* (П. Загребельний); *Охорона користувалася послугами військового лікаря безпосередньо на березі або ж на острові* (В. Малик); *Людина ... активно користується телекомунікаційними послугами* (Дзеркало тижня, № 40, 2008); *Ліфтом Ольга ніколи не користувалася* (Наталя Гайдамака).

Отже, уникаймо непритаманного українській мові поєднання дієслів **користуватися** / **не користуватися** із зазначеними абстрактними іменниками та послуговуймося їхніми українськими відповідниками.

Валентина Фурса

ЧИМ НЕ МОЖНА ВОЛОДІТИ

Для багатьох мовців стало звичним поєднувати дієслово *володіти* з іменниками, які називають явища різних сфер людського життя: *нерухомість, майно, будинок, земля, угіддя, статки, спадок, акції, підприємства, заводи; влада, держава, край, світ; наймити, раби, невільники; голос, слух, інтелект, сила, риси, якості, характер, дар, талант, гіпноз, чуття; зброя, меч, спис, шабля, автомат, кулемет, зброя, техніка, музичний інструмент, пензель, олівець, комп'ютер, скрипка, баян; мова, інформація, знання, навички, досвід, матеріал, техніка виконання (чого-н.), методика, стиль, напрям; ноги, руки, тіло, кінцівки; думки, почуття, увага, серце, душа; ситуація*

тощо. Наприклад: *володіти нерухомим майном* (Цивільний кодекс України); *володіти своїм городом, своїми багатствами, угіддями, людом* (П. Загребельний); *Я хотів би ще за життя володіти бодай Чорним морем* (О. Зима); *Лише сильні розумом і прозорливістю, лише вдатні на відвагу й терпіння мусять володіти світом!* (Р. Іванченко); *Щоб ви тут з німцями Україною володіли? Та ніколи в світі!* (О. Довженко); *А чи задумувались ви коли-небудь над тим, якими якостями повинна володіти людина, яку вибираєте собі в товариші, а тим паче – в друзі?* (В. Малик); *Синові часом здається, що вона (мати) й справді володіє гіпнозом або ще якоюсь силою і вмєє “поробити”* (О. Гончар); *Сам (Ярослав) навчав новоспеченого боярина ... володіти мечем і списом* (П. Загребельний); *Під час англо-бурської війни вважалося, що джентльмен повинен однаково добре володіти у сутичці двома руками* (Експедиція XXI, № 5 (95), 2010 р.); *Михайло володів польською мовою, як уроджений поляк* (Олесь Досвітній); *Парламент повинен володіти всебічною інформацією про стан справ у державі на тому ж рівні, що і виконавча влада* (Український тиждень, 18.01.2011); *борець повинен був бути людиною сильною, сміливою, до того ж має добре володіти технікою боротьби* (Експедиція XXI, №3 (81), 2009 р.); *справжній професіонал повинен добре володіти різними стилями та напрямками в музиці* (Львівська газета, 22.11.2009); – *Отже, дочко, щось мені погано ... руками й ногами зовсім не володію* (Панас Мирний); *Від довгого чекання Павло наче задеревів і тепер ніби по-новому вчився володіти тілом* (О. Зима); *... вона (Берта) ще спроможна володіти своїми почуттями* (Ю. Дольд-Михайлик); *гречанка.., що володіла у вісімнадцять літ серця-ми багатьох...* (С. Склярєнко).

Проте поєднання багатозначного дієслова *володіти* з частиною наведених іменників не властиве українській літературній мові. Зокрема, з-поміж виокремлених в українських тлумачних словниках восьми значень дієслова *володіти* (див.: СУМ, I, 729) природним для української мови є тільки перше – “мати когось, що-небудь у своїй власності” – і, відповідно, його сполучення з іменниками на позначення матеріальних цінностей – *майно, підприємство, завод, земля, город, угіддя, статки, багатство,*

спадок, акції, корисні копалини, наймити, кріпаки, раби, невільники тощо. Наприклад: – *А закон про вибори установлює, що всі ті, хто володіють наділеною землею, вибирають окремо від власників* (Панас Мирний); *Отож, як щось своїм здобув горбом, То можу ж я по праву володіти тим добром?* (В. Еллан); *Щоб володіти творами мистецтва і пам'ятками культури, треба вміти їх цінувати і берегти* (Дзеркало тижня, 06.03.2010); *Поневолювати народи й володіти рабами та невільниками є справа азіатського тирана, а не християнського монарха* (Ю. Мушкетик).

Решта значень дієслова *володіти* в українській літературній мові сформувалися, очевидно, під впливом значень російського дієслова *владе́ть*, а тому для їхнього передавання потрібно добирати точніші та доречніші українські відповідники.

Зокрема, у значенні “мати певне обдарування, відзначитися чимось” дієслово *володіти* доречно замінювати дієсловом *мати* чи сполукою *бути притаманним* і поєднувати їх із іменниками – назвами внутрішніх якостей чи властивостей істоти – *голос, слух, інтелект, сила, риси, якості, характер, талант, дар, навички* тощо, пор.: *Якими якостями, вміннями має володіти автор-жінка, щоби синтезувати стільки правдоподібних і глибоких чоловічих образів?* (Експедиція XXI, № 1 (103) 2011 р.), правильно: *Які якості, вміння повинна мати автор-жінка (або повинні бути притаманні авторові-жінці), щоби синтезувати стільки правдоподібних і глибоких чоловічих образів?*; *Анатолій відзначив, що вона (Зіна) володіє даром вільно підтримувати будь-яку розмову* (О. Гуреїв), правильно: *Анатолій відзначив, що вона (Зіна) має дар (або: їй (Зіні) притаманний дар) вільно підтримувати будь-яку розмову й под.*

Третє значення дієслова *володіти* – “маючи повну владу, керувати державою, краєм і т. ін.; розпоряджатися ким-, чим-небудь” – українською мовою виразніше передають дієслова *панувати, керувати, розпоряджатися* чи *володарювати* в поєднанні з іменниками *край, світ, держава, суша, море* тощо, пор.: *Щоб природою володіти, як цього вимагає наш час, то треба теж мати велике обдарування!* (Іван Ле), правильно: *Щоб панувати над природою (або розпоряджатися природою)..; імена негідних володарів, котрі не могли володіти своїм*

народом, мають зникнути (Р. Іванченко), правильно: ...*котрі не могли керувати своїм народом*; *Бояри загули, загомоніли, найбільш гарячі голови поскоплювалися з місць, почали кричати, що князь негоже чинить і вони не дозволять Настиному синові володіти ними* (В. Малик), правильно: ...не дозволять Настиному синові *керувати ними* (або *розпоряджатися ними, панувати над ними*); *Здається, що полем бою володіють не десятки залізних страховиськ, а ці два юнаки* (Н. Рибак); правильно: .. *полем бою керують* (або: *на полі бою панують, володарюють*) ці два юнаки; *бо тут лише один ворог був на воді, а другий володів сушею* (Ю. Яновський); правильно: ... *другий панував на суші* (або *володарював на суші*) тощо.

У четвертому значенні – “уміти діяти, користуватися чим-небудь” – дієслово *володіти* найчастіше сполучається з іменниками зброя, меч, спис, шабля, автомат, кулемет, знаряддя, техніка, комп’ютер, кран, пензель, олівець, музичний інструмент, скрипка, баян тощо. В цьому разі доречніше правильно вживати дієслова *орудувати* чи (*уміти*) *користуватися*, а стосовно музичних інструментів – (*уміти*) *грати*, пор.: *Вони (“цивілісти”) дадуть сто очків уперед усім гвардійцям щодо вміння володіти кулеметами, автоматами й усіма іншими знаряддями знищення людей* (І. Багрянний), правильно: ...*щодо вміння орудувати* (або *користуватися*) *кулеметами, автоматами й усіма іншими знаряддями знищення людей*; *Керівник знімального майданчика повинен мати водійський досвід, а також володіти комп’ютером* (robota.ua), правильно: ...*уміти користуватися комп’ютером*; ...*під час англо-бурської війни вважалося, що джентльмен повинен однаково добре володіти у сутичці двома руками* (Експедиція ХХІ, № 5 (95) 2010 р.), правильно: ... *повинен однаково добре орудувати в сутичці двома руками*; – *Про мене байдуже, яких вона (скрипка) майстрів, а володієш ти нею добре* (Іван Ле), правильно: ...*граєш* (або *вмієш грати*) *ти на ній добре* (Іван Ле).

Українським відповідником дієслова *володіти* в п’ятому значенні “добре знати що-небудь” є дієслова *знати* та *опанувати* у поєднанні зі словами *добре, гарно, досконало, майстерно, на високому рівні*. Замість широко вживаних сполук *володіти мовою, знаннями, матеріалом, технікою виконання* (чого-н.),

методикою, стилем, напрямом тощо українською мовою правильно писати та говорити *добре* (*гарно, досконало, майстерно, на високому рівні*) *знати* чи *опанувати мову, матеріал, техніку виконання* (чого-н.), *методику, стиль, напрям*, пор.: *мировий суддя має відповідати таким вимогам: володіти державною мовою та мовами, що є поширеними на території відповідної територіальної громади* (Дзеркало тижня, 26.06.2009), правильно: *досконало знати* (або *опанувати*) *державну мову...*; *борець повинен був бути людиною сильною, сміливою, до того ж має добре володіти технікою боротьби* (Експедиція XXI, №3. 2009 р.), правильно: *має добре знати* (або *опанувати*) *техніку боротьби*; *справжній професіонал повинен добре володіти різними стилями та напрямками в музиці* (Львівська газета, 22.11.2009), правильно: *повинен добре знати* (або *опанувати*) *різні стилі та напрями в музиці* та ін.

Шосте значення дієслова *володіти* “бути спроможним рухати частинами свого тіла” українською мовою правильно передавати дієсловами *відчувати, рухати* та *ворушити*, поєднуючи їх з іменниками *ноги, руки, кінцівки, тіло* тощо: *Але Шовкун не міг як слід володіти роздробленою щелепою* (О. Гончар), правильно: *як слід рухати* (або *ворушити*) *роздробленою щелепою*; – *Отже, дочко, щось мені погано ... руками й ногами зовсім не володію* (Панас Мирний), правильно: *руками й ногами зовсім не можуть рухати* (або *поворушити*, або *рук і ніг зовсім не відчуваю*); *Від довгого чекання Павло наче задеревів і тепер ніби по-новому вчився володіти тілом* (О. Зима), правильно: *по-новому вчився відчувати тіло*.

Українськими відповідниками сьомого та восьмого переносних значень дієслова *володіти* – “мати можливість підкоряти своєму впливові, своїй волі” та “опановувати, охоплювати когось (про думки, почуття)” – є відповідно дієслова *керувати, контролювати* та *полонити, опановувати* (*опанувати*). Обидва переносні значення можуть сполучатися з іменниками на позначення неістот *думки, почуття, увага, серце, душа, нерви* й под. та істот – *хлопець, дівчина, чоловік, жінка, син, донька, матір, подруга* тощо, а також займенником *себе* (*собою*), пор.: *Нерви його* (Андрієві) *тремтіли, але він намагався володіти ними* (І. Багрянний), правильно: *намагався керувати ними* (або

контролювати їх); Вона (Берта) *ще спроможна володіти своїми почуттями* (Ю. Дольд-Михайлик), правильно: *спроможна керувати своїми почуттями* (або *контролювати свої почуття*); *гречанка... що володіла у вісімнадцять літ серцями багатьох* (С. Скляренко), правильно: *полонила у вісімнадцять літ серця багатьох*; *Хто може тоді володіти їхніми душами?* (Р. Іванченко), правильно: *полонити їхні душі*; *Люди, які не володіють собою, легко піддаються впливу почуттів, часто порушують дисципліну, відступають перед труднощами, впадають у розпач (з підручника “Загальна психологія”)*, правильно: *Люди, які не контролюють себе (або не керують собою чи не можуть опанувати себе)*.

У сучасній мовній практиці також поширилися стійкі сполуки на зразок *володіти ситуацією, володіти інформацією, володіти досвідом, володіти словом, володіти пером* і под., які також потрібно замінювати українськими відповідниками. Зокрема, замість *володіти ситуацією* правильно вживати *контролювати ситуацію* або *керувати ситуацією*, замість *володіти інформацією* – *мати інформацію* або *знати про...*, замість *володіти досвідом* – *мати досвід*, замість *володіти словом* – *уміти гарно (красномовно) говорити, володіти пером* – *уміти гарно (майстерно) писати*.

Отже, в сучасній українській літературній мові дієслово *володіти* потрібно вживати лише зі значенням “мати когось, що-небудь у своїй власності”. Решту значень цього дієслова, зафіксованих в українських тлумачних словниках, українською мовою правильно передавати за допомогою дієслів *мати, панувати (над), керувати, розпоряджатися, володарювати, орудувати, (уміти) користуватися, (добре, гарно, досконало, майстерно, на високому рівні) знати, відчувати, рухати, ворушити, контролювати, полонити, опанувати (опанувати)* тощо, вибір одного з яких залежить від конкретної мовної ситуації.

Лариса Колібаба